

Gavarres invisibles

Bosquerols, pegaires, rajolers, calciners, trementinaires, margeners, pipers, escorxaïres o moliners. Encara me'n deixo uns quants. Tots tenen un patró comú. Són fills del camp i del bosc i fan segur diverses feines alhora.

No cal anar gaire enrere, 50, 60, 100 anys. Aquestes muntanyes humils, de poca alçada, gastades pel temps, eren plenes de gent, també humil. Sovint, esmorzaven de fosc i se'ls feia clar acabant de fer-ho, així la feina començava just amb la primera llum del dia. Fem feixines. Les feixines, de quatre camades, fetes a cop de podall. Tot fa feix, menys l'arn, deia en Lluís Pla. Aquest, amb unes punxes acerades, fins a les mans més colrades feia mal.

Al temps que estem, si no fos perquè he tingut el privilegi de sentir aquests relats de primera mà, pensàriem que són d'una pel·lícula del segle xv.

Parlem de persones. Podrien ser els nostres avis o besavis. Per guanyar-se el pa de cada dia, calia espremer la llum, les forces i també el cervell.

Malgrat que fos una realitat extensa en un gran territori compartit per un gran nombre de persones, pocs cops ha sigut reconegut més que com un mode de subsistència.

Amb la industrialització, la modernització dels treballs agroforestals. L'abandó de la vida a la muntanya i els dràstics canvis a la vida a pagès. S'ha aconseguit que bona part d'aquests sabers quedin a l'oblit.

Les construccions que acompanyaven aquestes feines queden invisibilitzades per la vegetació, en un intent de tornar a ser com eren abans que desaparegués l'home.

Barraques de pedra seca, *baumes*, safarejos, ponts, tines, forns, vivers, rescloses, pous, molins, aqüeductes de poca alçada, basses i fonts de mina.

Si tornem enrere, sovint ens trobem persones que possiblement l'escola, l'havien trepitjat ben poc o gens. Uns més espavilats que d'altres, així les feines s'organitzaven, en part, per l'habilitat de la persona.

Josep Matés i
Porcel, terrisser de
Fonteta, recreació del
patrimoni local

Parlem d'unes feines que es feien des de molt antic, moltes des de l'època romana, sense quasi canvis en les maneres. Informació oral, passada de pares a fills, generació rere generació.

Així doncs, a poc a poc van anar desapareixent. Amb la desaparició del saber, l'abandó i també l'oblit.

De tota aquella gent, també n'hi havia de curiosa i inquieta, que buscava el perquè i el com funcionava la tecnologia del moment. Si hi sumem la motivació i l'interès per no oblidar el viscut i la voluntat de transmetre-ho. Trobem l'enllaç perfecte que ha fet possible que amb mig segle de diferència s'hagi pogut rescatar part d'aquest saber.

Gràcies a aquesta gent entusiasta, amb les mans gastades de treballar i el coneixement d'una vida, hem pogut conèixer i aprendre el saber de la més sofisticada tecnologia humana.

Rajolereries

Una de les feines que es complementaven amb la de pagès era la de fer material d'obra. Després de complir amb els períodes de sembra i recollida dels fruits del camp, complementaven el jornal o les èpoques de menys activitat agrària amb la producció de material de construcció.

Teules, totxos, maons, rajoles, biscutel·les o cairons. Eren algunes de les peces més comunes elaborades.

Aprofitaven les fredors de l'hivern per extreure les terres, normalment blanques i vermelles. I el temps de calor que podien, per fer obra i coure.

Motllos de fusta, gibrells de terrissa negra per netejar i posar caldo als motllos, amb aigua per allisar les peces amb el garrot o amb les mans. Forquilla per remenar els feixos, forqueta per tirar i repartir els feixos dins la foganya, bussó per escampar el caliu, i el més important: l'ull refinat de l'amo, persona que controlava el foc i decidia quan n'hi havia prou.

Màxima tecnologia: color del fum, colors dels teulissos i l'experiència de molts anys fent el mateix.

Rajoleria de Can Frigola – Sant Climent de Peralta

Forns de calç

L'elaboració de la calç també era compartida amb les feines del camp.

Sempre, igual que a les rajoleries, s'intentava trobar les matèries primeres al més a prop possible.

En el cas de la calç, s'arribava a construir forns a llocs on no hi havia pedra calcària, imprescindible per obtenir la calç, però sí combustible.

També s'utilitzaven feixos fets del sotabosc o esporgades dels pins. Però aquestes feixines podien ser una mica més rústiques.

El forn de calç no té griella per suportar la càrrega; s'hi ha de fer, doncs, una volta amb la mateixa pedra, on descansaran la resta de pedres que formen la càrrega total del forn.

La cuita solia durar una setmana, depenent de la mida del forn, fins a arribar als 1.000 graus de temperatura. Un cop cuita la pedra, es tapava el capell i la boca de la foganya i es deixava refredar uns dies.

Per desenfornar, se feia caure la volta amb el perpal i la pedra cuita anava sortint per la portella.

La manera més habitual de conservar la calç era amarada en una basa, sempre coberta per aigua. Això feia que es conservés durant molt de temps.

Forn gran de calç de
Can Torró - Fonteta

“Gavarres invisibles” és un projecte que surt a la llum el 2003

Té el suport de les institucions locals: l'Ajuntament de Forallac i el Consorci de les Gavarres. Imprescindible la feina dels voluntaris, sortits del món de la ceràmica i de l'entorn rural.

L'objectiu és donar a conèixer el patrimoni relacionat amb les feines del camp i del bosc. Posar en valor el saber popular i la tecnologia aplicada en aquests oficis.

Reconeixement de la part més humana de les persones que varen dedicar la seva vida a

viure i conviure en un medi dur i auster, amb molt poques comoditats. Però amb una forta connexió amb els elements i amb l'entorn. Desenvolupant uns coneixements, tecnologies i sabers intuïtius i instintius que donaven a aquestes persones un molt alt nivell d'adaptació, resistència i sincronia natural.

Visc de la ceràmica i per la ceràmica, i per a tots aquests oficis lligats amb el foc.

El foc com a fil conductor d'aquestes feines; és com el corrent en els aparells elèctrics.

Les persones que se n'aprofitaven per exercir les seves feines havien d'aprendre del seu comportament, velocitat i caràcter alterable segons l'ambient que l'acompanya.

Amb el foc, al llarg de la història s'ha aconseguit transformar elements i materials de la natura. Amb això, millorar les feines i la vida de les societats.

S'ha arribat a perfeccionar la tecnologia del treball amb el foc, però malgrat els avenços tecnològics i l'aparició de nous materials, la màgia que transmet no té substituït.

Com si d'un ésser viu es tractés, respira, menja, s'engargussa, col·lapsa, vola, radia energia, neix i mor.

Poder treballar-hi i conèixer-lo una mica al segle XXI és tot un privilegi i un espectacle.

Totes les feines en què el foc era protagonista varen arribar a una perfecció depurada en què persones especialitzades tenien un important paper, repetit en moltes petites i grans indústries.

Amb l'estudi, recerca, restauració i recreació d'aquestes feines i elements construïts, aprenem com funcionaven i així podem donar-les a conèixer i preservar-ne la memòria perquè no es perdin en l'oblit.

Així doncs, des del 2003 hem recuperat l'activitat, primer a la rajoleria de Can Plaja de Fitor, i bianualment, a la rajoleria de Can Frigola de Sant Climent de Peralta.

El 2018 vàrem rehabilitar i fer calç al Forn Gran d'en Torró de Fonteta.

Ara, estic treballant per acumular el suficient coneixement i poder recrear l'activitat de fer pega, que s'obté com a resultat d'una segona destil·lació de la teia de pi.

El que no es coneix no es pot valorar ni estimar.

Forn de pega de Quintanar de la Sierra (Burgos)